

AKADEMIK LITSEY O'QUVCHILARDA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH MAZMUNI

Toshkenboyev Navro'zbek Qosimjon o'g'li
O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirligi,
Andijon akademik litseyi huquq fani o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14709445>

Annotatsiya. Ushbu maqolada akademik litsey o'quvchilarda umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish mazmuni hamda unung nazariy asoslari bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: madaniyat, ma'naviyat, imkoniyatlar, madaniyatni shakllantirish, bilim, nazariya.

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar negizida yoshlarni xar tomonlama yetuk mutaxassis kadr, huquqiy madaniyatli shaxs sifatida tarbiyalash dolzarb vazifa sifatida ilgari surilmoqda.

Akademik litsey o'quvchilarda umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish muammosini tahlil etishda va madaniyat tushunchalarini madaniyat tushunchasi bilan o'zaro nisbatda tadqiq etish alohida o'ringa ega.

Akademik litseylarda umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish, o'quvchilarda axloqiy, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni shakllantirish jarayonini samarali qilishga qaratilgan bir qator pedagogik yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Ushbu metodikaning takomillashtirilgan mazmuni quyidagi jihatlarga asoslanadi:

Integratsiyalashgan ta'lim yondashuvi: Umuminsoniy qadriyatlarni o'rgatish uchun turli fanlar bo'yicha integratsiyalashgan ta'lim yondashuvini qo'llash zarur. Masalan, tarix, adabiyot, huquq, jismoniy tarbiya kabi fanlarda umumiy axloqiy va madaniy qadriyatlarni o'rgatish. Bunday yondashuv o'quvchilarga nafaqat ma'lum bir fan bo'yicha bilimlar berish, balki turli sohalarida umumiy qadriyatlar, axloqiy masalalar va ijtimoiy muammolar haqida keng tushuncha hosil qilish imkonini yaratadi.

Amaliyot: Misol uchun, tarix darslarida o'quvchilarga inson huquqlari, adolat, tenglik kabi qadriyatlar o'rgatiladi, adabiyotda esa badiiy asarlar orqali axloqiy dilemmalar va umuminsoniy masalalar tahlil qilinadi.

2. Interfaol metodlarni qo'llash: O'quvchilarda umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish uchun interfaol va amaliy metodlardan foydalanish samarali. Guruhli ishlar, munozaralar, simulyatsiyalar, "miya hujumlari", rolli o'yinlar kabi metodlar o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantirish imkoniyatini beradi.

Amaliyot: Munozara va simulyatsiyalar orqali o'quvchilar inson huquqlari, ijtimoiy adolat, murosa va tolerantlik kabi masalalar haqida fikr bildirishadi, boshqalar bilan fikr almashadilar va konstruktiv qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

3. Badiiy asarlar va madaniy merosni o'rganish: Badiiy adabiyot, san'at va madaniy meros orqali umuminsoniy qadriyatlarni o'rgatish metodikasi ham muhimdir. O'quvchilar badiiy asarlar, film va teatr spektakllari orqali haqiqat, adolat, rahm-shafqat, o'zaro hurmat kabi qadriyatlarni o'rganadilar. Shuningdek, madaniy merosni o'rganish orqali o'z xalqining va boshqa xalqlarning tarixiy qadriyatlarini anglaydilar.

Amaliyot: O'quvchilarga klassik adabiyot asarlarini o'qish va ularni tahlil qilish, badiiy asarlardagi axloqiy va ijtimoiy masalalarni muhokama qilish. Masalan, "Hamlet" yoki "Anna Karenina" kabi asarlarda insoniy muammolarni tahlil qilish orqali qadriyatlarni chuqurroq tushunish.

4. Projektga asoslangan o'qitish metodikasi: O'quvchilarga real hayotdagi ijtimoiy, siyosiy va ekologik muammolarni hal qilish uchun projekt asosida ishlarni tashkil qilish. Bunday metodika o'quvchilarda o'zaro hamkorlik, mas'uliyat va ijtimoiy faoliyatni rivojlantirishga yordam beradi.

Amaliyot: O'quvchilarga ijtimoiy yoki ekologik muammo bo'yicha loyiha ishlab chiqish topshirig'i berish. Masalan, "Atrof-muhitni himoya qilish" yoki "Inson huquqlari" mavzusida loyiha yaratish orqali ularning ijtimoiy mas'uliyatini oshirish.

5. Axloqiy dilemmalarni muhokama qilish: O'quvchilarga axloqiy dilemmalar haqida muhokama qilish va ularga qarorlar qabul qilishni o'rgatish. Bu usul o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va axloqiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. **Amaliyot:** O'quvchilarga turli axloqiy dilemmani taqdim etish va ular bilan birgalikda yechim topish. Masalan, "Bir kishining hayoti bilan boshqa bir kishining hayoti o'rtasida tanlov qilish" yoki "Haqqoniylik va manfaatlarni qanday muvozanatlash" kabi masalalarni muhokama qilish.

6. Inson huquqlari va adolat darslari: Inson huquqlari, erkinliklar, adolat va tenglik kabi umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishga alohida e'tibor qaratish. Bu mavzularni o'qitishda amaliyotlar, huquqiy tahlillar va haqiqiy hayotdagi misollarni keltirish metodikasi samarali bo'ladi.

Amaliyot: O'quvchilarga Inson huquqlari deklaratsiyasini o'qish, uni tahlil qilish va unga mos keladigan real hayotdagi voqealar yoki hodisalarni muhokama qilish.

7. Ijtimoiy faoliyatga jalb qilish: O'quvchilarni ijtimoiy faoliyatlarga jalb qilish, ularni jamiyatda yordam berishga, o'zaro yordam va rahm-shafqat ko'rsatishga undash. Bunday faoliyat o'quvchilarda jamiyatga nisbatan mas'uliyatni rivojlantiradi. **Amaliyot:** Xayriya tadbirlari, ekologik harakatlar, inson huquqlari uchun kurashish kabi loyihalarda o'quvchilarning ishtirokini tashkil etish.

8. Texnologiya va multimediya vositalaridan foydalanish: Zamonaviy texnologiya va multimedia vositalarini o'quvchilarda umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirishda qo'llash metodikasi. Onlayn kurslar, video materiallar, interaktiv ilovalar va simulyatsiyalar o'quvchilarga global muammolarni tushunishga, turli madaniyatlar va xalqlar bilan o'zaro muloqot qilishga yordam beradi.

Amaliyot: Onlayn platformalarda o'quvchilarga global muammolarni va umuminsoniy qadriyatlarni o'rgatish, video va film materiallari yordamida turli madaniyatlar haqida ma'lumot berish.

9. O'zaro hamkorlik va guruhli ishlashni rivojlantirish: Guruhli ishlash, o'zaro hamkorlik va jamoaviy ishlarni rivojlantirish orqali o'quvchilarda rahbarlik, hamjihatlik, boshqalarni hurmat qilish kabi qadriyatlarni rivojlantirish.

Amaliyot: O'quvchilarga guruh bo'lib ishlashni, birgalikda muammolarni hal qilishni va turli vazifalarni bajarishni tashkil qilish.

Akademik litseylarda umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish, o'quvchilarda axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish, ularga nafaqat bilimlar, balki umuminsoniy qadriyatlar, axloqiy qarorlar va jamiyatda faol fuqarolar sifatida

o'z o'rinlarini topish imkonini yaratadi. Bu metodik yondashuvlar o'quvchilarni dunyoqarashini kengaytiradi va ularda mustahkam axloqiy, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni shakllantiradi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida o'quvchilar tomonidan ham turli o'quv loyihalarning tayyorlanishiga e'tibor qaratilmoqda. Xo'sh, o'quv loyihasining o'zi nima? O'quv loyihalarini tayyorlash jarayoni qanday kechadi? O'quv loyihasi – 1) o'quvchilarning muammolarni izlash, tadqiqot qilish va yechish, natija (yechim)ni mahsulot ko'rinishida rasmiylashtirishga qaratilgan mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etish usuli; 2) nazariy bilimlar asosida amaliy topshiriqlarni yechishga qaratilgan o'quv harakati vositasi; 3) rivojlantirish, tarbiyalash, ta'lim berish, bilimlarni boyitish, mustahkamlash va malakalarni shakllantirishga yo'naltirilgan didaktik vosita.

References:

1. Дьюи Дж. Демократия и образование //Д.Дьюи. - М.: Пед.-Прес., 2000 г. - 384 с.
2. Завалко Н. Теория и практика индивидуализации процесса обучения в многоступенчатой системе «детский сад - школа - вуз»: дис... д-ра пед. наук //. – Барнаул.: 2000 г. – 307 с.
3. Запесоцкий А. Образование: философия, культурология, политика // М., Наука, 2002. – 456 с.
4. Зверевой М.. В.Занкова, Индивидуальные варианты развития младших школьников. Под. ред. Л.В. – М., 1993